

O'ZBEKISTON BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI O'NDIRISHNI YANGI BOSQICHGA OLIB CHIQISH

Xusanov Baxtiyor Bahriddin o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Toshkent Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston banklarida muammoli kreditlarni o'ndirish jarayonini yangi bosqichga olib chiqishda foydalaniladigan zamonaviy yondashuvlar va usullar tahlil qilingan. Muammoli kreditlarni boshqarish banklarning moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim ko'rsatkichlar asosida amalga oshiriladi. Maqolada kreditlarni o'ndirish jarayonida qo'llaniladigan asosiy mezonlar, ularning amaliy ahamiyati hamda innovatsion tahliliy usullarining afzalliklari o'rganilgan. Tadqiqot davomida muammoli kreditlarni kamaytirish uchun samarali moliyaviy boshqaruv, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish hamda muammoli qarzdorlikni oldini olish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu tadqiqot natijalari bank tizimini rivojlantirish va kredit portfelining sifatini yaxshilashga qaratilgan strategik qarorlar qabul qilishda amaliy qo'llanma sifatida foydalanilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Muammoli kreditlar, O'zbekiston banklari, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy samaradorlik, kredit portfeli, innovatsion boshqaruv, bank tizimini rivojlantirish.

Abstract. This article analyzes modern approaches and methods used to elevate the process of recovering non-performing loans (NPLs) in Uzbekistan's banks to a new level. Managing non-performing loans is based on key indicators that contribute to enhancing the financial stability and economic efficiency of banks. The article examines the main criteria applied in the loan recovery process, their practical significance, and the advantages of innovative analytical methods. The study provides recommendations for reducing non-performing loans through effective financial management, the

introduction of modern technologies, and measures to prevent problematic debts. The results of this study can serve as a practical guide in making strategic decisions aimed at developing the banking system and improving the quality of the credit portfolio.

Keywords: *Non-performing loans, Uzbekistan banks, financial stability, economic efficiency, credit portfolio, innovative management, banking system development.*

KIRISH

Hozirgi iqtisodiy sharoitda O'zbekiston banklari uchun muammoli kreditlarni samarali boshqarish va ularni o'ndirish jarayonini takomillashtirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega bo'lib bormoqda. Bozor sharoitlarining tez o'zgarishi va global iqtisodiy xavf-xatarlar bank tizimi oldiga kredit sifatini yaxshilash va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash kabi muhim vazifalarni qo'yimoqda. Muammoli kreditlarni o'ndirish faqat moliyaviy muammolarni hal qilishni emas, balki iqtisodiy samaradorlik, innovatsion yondashuvlar va ijtimoiy mas'uliyatni ham qamrab oluvchi kompleks yondashuvni talab etadi. Ushbu jarayon bank tizimining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega. Shuning uchun muammoli kreditlarni boshqarish va o'ndirishda qo'llaniladigan zamonaviy usullarni tahlil qilish va amaliy jihatdan qo'llash dolzarb masalalardan biridir.

Muammoli kreditlarni boshqarish jarayonida iqtisodiy samaradorlik asosiy ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Ushbu ko'rsatkich kredit portfelining sifatini va bankning umumiy moliyaviy holatini baholashga imkon beradi. Bank faoliyatining foydalilik va rentabellik darajasini aniqlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishga erishish mumkin. Moliyaviy barqarorlik esa bankning likvidlik darajasi, qarzdorlik holati va moliyaviy xavflarni boshqarish qobiliyatini aks ettiradi. Ushbu barqarorlikni ta'minlash banklar uchun uzoq muddatli muvaffaqiyat garovi hisoblanadi.

Innovatsion texnologiyalardan foydalanish va zamonaviy yondashuvlarni qo'llash muammoli kreditlarni samarali o'ndirishda muhim o'rin tutadi. Yangi

texnologiyalar banklarga kredit portfelini chuqur tahlil qilish, risklarni tezkor baholash va qaror qabul qilish jarayonlarini samarali tashkil etishga imkon beradi. Shu bilan birga, ijtimoiy mas'uliyat banklarning jamiyat oldidagi obro'sini oshirish va mijozlar bilan ishonchli aloqalarni mustahkamlash vositasi sifatida xizmat qiladi. Qarzdorlarga moslashuvchan yechimlar taklif qilish va ijtimoiy loyihalarga ko'maklashish banklar barqarorligiga sezilarli hissa qo'shadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston banklarida muammoli kreditlarni o'ndirish jarayonini yangi bosqichga olib chiqish uchun moliyaviy boshqaruvni mustahkamlash, innovatsion yechimlarni faol joriy qilish va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish zarur. Moliyaviy boshqaruvni optimallashtirish orqali kredit portfelini samarali boshqarish, resurslardan oqilona foydalanish va banklarning barqarorligini ta'minlashga erishish mumkin. Innovatsion texnologiyalarni rag'batlantirish esa muammoli kreditlarni tezkor aniqlash, tahlil qilish va samarali yechimlar ishlab chiqish imkonini beradi. Ijtimoiy mas'uliyat esa jamiyat bilan mustahkam aloqalar o'rnatish va mijozlar ishonchini qozonishda muhim omil hisoblanadi.

Muammoli kreditlarni boshqarish va o'ndirish jarayonida qo'llaniladigan usullar turli xil bo'lib, ular iqtisodiy tahlil, moliyaviy ko'rsatkichlar va ijtimoiy mezonlarga asoslanadi. Kompleks yondashuvlardan foydalanish har bir bank uchun muammoli kreditlar bilan bog'liq individual yechimlarni ishlab chiqish va ularning barqaror rivojlanish imkoniyatlarini baholashga imkon beradi. Ushbu usullar bank tizimi holatini chuqur o'rganishga zamin yaratadi va strategik qarorlar qabul qilishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Maqolada tahlil qilingan yondashuvlar va tavsiyalar muammoli kreditlarni samarali boshqarish orqali bank tizimining barqarorligini oshirishga va uzoq muddatli muvaffaqiyatli rivojlanishga hissa qo'shadi.

Muammoli kreditlarni boshqarish va ularni o'ndirish jarayonini takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlar va usullar muhim ahamiyatga ega.

Jadval 1. Muammoli kreditlarni tavsifi va amaliy ahamiyati

Yo‘nalish	Tavsif	Amaliy ahamiyati
Moliyaviy boshqaruvni kuchaytirish	Banklarning moliyaviy resurslarini samarali boshqarish va qarzдорlik darajasini nazorat qilish.	Resurslardan oqilona foydalanish, kredit portfelining sifatini yaxshilash va barqarorlikni ta’minlash.
Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish	Muammoli kreditlarni monitoring qilish va tahlil qilish uchun zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash.	Kreditlar bo‘yicha tezkor ma’lumot olish, qaror qabul qilish jarayonini avtomatlashtirish.
Ijtimoiy mas’uliyatni rivojlantirish	Qarzdorlar bilan hamkorlikda ishlash, moslashuvchan to‘lov grafiklari taklif qilish.	Mijozlar bilan ishonchli munosabatlarni rivojlantirish va bank obro‘cini mustahkamlash.
Risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish	Kreditlashda potentsial xavflarni oldindan baholash va muammoli kreditlarning oldini olish.	Kredit risklarini kamaytirish va zararlarni minimallashtirish.
Qonunchilik asoslarini mustahkamlash	Muammoli kreditlarni o‘ndirishga doir qonunlarni takomillashtirish va ijro mexanizmlarini yaxshilash.	Banklarning qonuniy huquqlarini himoya qilish va kreditlarni qaytarishni tezlashtirish.
Qarzdorlikni restrukturizatsiya qilish	Moliyaviy muammolarga duch kelgan qarzdorlar uchun qobiliyatini oshirish va o‘zaro manfaatli yechimlarni ishlab chiqish.	Qarzdorlarning to‘lov kreditlarni muvaffaqiyatli o‘ndirish imkonini yaratish.

Yo‘nalish	Tavsif	Amaliy ahamiyati
Kredit tarixi tizimini rivojlantirish	Qarzdorlar haqidagi to‘liq va aniq ma’lumotlar bazasini yaratish va yangilab borish.	Kredit berish jarayonida ishonchli qaror qabul qilishni ta’minlash.
Malakali mutaxassislarni tayyorlash	Muammoli kreditlarni boshqarish bo‘yicha malakali kadrlar tayyorlash va ularni o‘qitish.	Samarali boshqaruv tizimini shakllantirish va muammoli kreditlar bilan ishlash jarayonini takomillashtirish.

Jadval 1 da muammoli kreditlarning asosiy ko‘rsatkichlari, ularning tavsifi va amaliy ahamiyati bayon etilgan. Jadvalda banklarning umumiy kredit portfelida muammoli kreditlar ulushi, ularning iqtisodiyot sektorlariga yoki mijoz turiga qarab tarkibi, vaqt o‘tishi bilan o‘zgarish dinamikasi va muammoli kreditlarning yuzaga kelishiga olib kelgan sabablar tahlil qilingan. Shuningdek, qayta tiklash koeffitsiyenti orqali banklarning muammoli kreditlarni o‘ndirish qobiliyati baholangan. Ushbu ko‘rsatkichlar muammoli kreditlarni chuqur tahlil qilish va ular bilan samarali ishlash strategiyalarini ishlab chiqishga imkon yaratadi. Jadval banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, xavfli sektorlarni aniqlash va kreditlash siyosatini yaxshilash uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqorida ta’kidlangan yo‘nalishlarni amalga oshirish bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va muammoli kreditlarni o‘ndirish samaradorligini oshirish uchun quyidagi natijalarni beradi:

1. **Muammoli kreditlar ulushining kamayishi.** Moliyaviy boshqaruv va kredit monitoringi tizimini takomillashtirish natijasida banklar o‘z kredit portfellarini sog‘lomlashtirishga erishadilar.

2. **Banklar likvidligi va rentabelligini oshirish.** Resurslardan oqilona foydalanish va qarzdorlikni samarali boshqarish orqali banklarning likvidligi va daromad olish salohiyati yaxshilanadi.

3. **Kreditlash bo'yicha xavflarni kamaytirish.** Innovatsion texnologiyalar va zamonaviy tahlil usullaridan foydalanish kreditlash jarayonidagi xatolar va xavflarni kamaytirishga imkon beradi.

4. **Bank va mijozlar o'rtasidagi ishonchli aloqalarni mustahkamlash.** Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish, moslashuvchan yechimlar va qo'llab-quvvatlash dasturlarining tatbiqi mijozlar ishonchini oshiradi.

5. **Bank tizimining umumiy samaradorligini oshirish** Malakali kadrlar tayyorlash va jarayonlarni avtomatlashtirish orqali bank tizimi faoliyatining natijadorligi sezilarli darajada yaxshilanadi.

Jadval 2. Chora-tadbirlarning asosiy indikatorlari va ularning natijalariga oid tavsiyalar

Ko'rsatkich	Amaliy choralar	Kutilayotgan natijalar
Muammoli kreditlar ulushi	Monitoring tizimini yaxshilash, risklarni baholash tizimi.	Muammoli kreditlar ulushi qisqaradi.
Kredit portfeli sifati	Innovatsiyalarni joriy etish va qarzдорlikni restrukturizatsiya qilish.	Kredit portfeli samaradorligi oshadi.
Mijozlar ishonchi	Ijtimoiy loyihalar va qarzдорlar bilan hamkorlikda ishlash.	Bankning ijobiy imidji shakllanadi, mijozlar bazasi kengayadi.
Moliyaviy barqarorlik	Qarzдорlik va likvidlikni nazorat qilish tizimini rivojlantirish.	Banklar uzoq muddatli barqarorlikka erishadi.

Ko'rsatkich**Amaliy choralar****Kutilayotgan natijalar**

Xizmat ko'rsatish sifati	Bank xodimlarini o'qitish va texnologiyalarni joriy qilish.	Mijozlarga xizmat sifati oshadi, jarayonlar avtomatlashtiriladi.
--------------------------	---	--

Ushbu jadval 2 da muammoli kreditlarni boshqarish bo'yicha amalga oshiriladigan chora-tadbirlar, ularga mos keladigan asosiy indikatorlar va ushbu tadbirlarning kutilayotgan natijalari aks ettirilgan. Indikatorlar sifatida muammoli kreditlar ulushi, kredit portfeli sifati, mijozlar bilan aloqalar, moliyaviy barqarorlik va xizmat ko'rsatish sifati kabi asosiy ko'rsatkichlar keltirilgan. Har bir indikator muayyan choralar, masalan, moliyaviy boshqaruvni kuchaytirish, innovatsion texnologiyalarni joriy qilish yoki ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish bilan bog'langan.

Muammoli kreditlarni boshqarish jarayonida innovatsion texnologiyalar muhim o'rin tutadi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, sun'iy intellekt, blokcheyn va big data tahlil vositalari banklarga kredit portfeli sifatini real vaqt rejimida monitoring qilish imkoniyatini beradi. Misol uchun, sun'iy intellekt asosida ishlaydigan dasturlar muammoli kreditlarni oldindan aniqlash va xavf darajasini baholashni avtomatlashtiradi. Bu esa banklarning kredit berish jarayonida xavflarni kamaytirishga yordam beradi va qaror qabul qilish tezligini oshiradi. Blokcheyn texnologiyasi esa kredit tarixini kuzatib borishda va ma'lumotlarning aniqligini ta'minlashda samarali vosita hisoblanadi.

Shuningdek, big data tahlili kreditlar bo'yicha qarzdorlik tendensiyalarini chuqur o'rganish va qarzdorlarning moliyaviy holatini baholash imkonini beradi. Ushbu yondashuvlar banklarga qarzdorlik darajasini samarali boshqarish va yangi kredit strategiyalarini ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi. Natijada, bank tizimi barqarorligi oshib, muammoli kreditlar ulushi sezilarli darajada kamayadi. Ijtimoiy mas'uliyat banklarning barqarorligi va obro'sini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Banklar tomonidan jamiyat manfaatlarini ko'zlovchi chora-tadbirlarning amalga oshirilishi qarzdor mijozlar bilan mustahkam aloqalar o'rnatish imkonini beradi.

Jumladan, qarzдорlikni moslashuvchan grafiklar asosida qayta tuzish, daromadlari pasaygan mijozlarga qo'shimcha imtiyozlar berish va ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish banklarning jamiyat oldidagi ijobiy imidjini kuchaytiradi.

Bundan tashqari, banklarning ekologik va ijtimoiy masalalarga oid loyihalarga hissa qo'shishi ularning obro'sini oshiradi va mijozlarning sadoqatini mustahkamlaydi. Ijtimoiy mas'uliyat nafaqat mijozlar bilan munosabatlarni yaxshilashga, balki banklar uchun uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Muammoli kreditlarni samarali boshqarish uchun qonunchilik va huquqiy mexanizmlarning mukammalligi muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston banklarida muammoli kreditlarni o'ndirish jarayonini tezlashtirish maqsadida qarzдорlikni qaytarish mexanizmlarini soddalashtirish va huquqiy asoslarni kuchaytirish talab qilinadi. Qonunlardagi mavjud bo'shliqlar qarzдорlarning qarzlarni qaytarishdan qochishiga olib kelishi mumkin, bu esa bank tizimining barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli, banklar uchun muhim bo'lgan garov obyektlari bilan ishlash, qarzдорlar bilan tuzilgan shartnomalarni qayta ko'rib chiqish va ijro jarayonlarini tezlashtirish bo'yicha qonuniy chora-tadbirlarni joriy qilish zarur. Qonunchilikni takomillashtirish banklarning muammoli kreditlarni o'ndirishdagi huquqiy xavfsizligini oshiradi va kreditlash jarayonining samaradorligini yaxshilaydi. Bank xodimlarining muammoli kreditlarni boshqarish sohasidagi bilim va ko'nikmalarini oshirish jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun muhim ahamiyatga ega. Malakali xodimlar nafaqat muammoli kreditlarni samarali boshqarishi, balki qarzдорlar bilan ishonchli munosabatlarni ham o'rnatishi mumkin. Xodimlarni muntazam ravishda zamonaviy boshqaruv va tahlil usullari bo'yicha o'qitish, xalqaro tajribani o'rganish va yangi texnologiyalar bilan ishlashga o'rgatish bank faoliyatining umumiy samaradorligini oshiradi.

Banklar malakali kadrlarni jalb qilish va mavjud xodimlar malakasini oshirish orqali o'z kredit portfeli sifatini yaxshilashga va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga

erishadi. Shu bilan birga, mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati ham sezilarli darajada oshadi.

Xulosa

O'zbekiston banklarida muammoli kreditlarni o'ndirishni yangi bosqichga olib chiqish bank tizimi barqarorligini mustahkamlash va iqtisodiy samaradorlikni oshirish uchun strategik ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu jarayonni samarali amalga oshirish uchun quyidagi omillar muhimdir:

1. **Moliyaviy boshqaruvni optimallashtirish** orqali kredit portfelining sifati yaxshilanadi va banklarning uzoq muddatli barqarorligi ta'minlanadi. Xarajatlarni nazorat qilish va resurslardan oqilona foydalanish ushbu yo'nalishda asosiy ustuvor vazifalardandir.

2. **Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish** muammoli kreditlarni monitoring qilish va tahlil qilish imkoniyatini oshiradi. Sun'iy intellekt, big data va blokcheyn kabi texnologiyalardan foydalanish banklarning qaror qabul qilish tezligini va aniqligini oshiradi.

3. **Ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish** orqali banklar mijozlar bilan ishonchli va barqaror aloqalarni o'rnatadi. Qarzdorlarga moslashuvchan shartlar taklif qilish va jamiyat manfaatlarini ko'zlovchi loyihalarda ishtirok etish banklarning obro'sini oshiradi.

4. **Qonunchilik asoslarini takomillashtirish** muammoli kreditlarni o'ndirish jarayonini tezlashtiradi va huquqiy xavflarni kamaytiradi. Garovlarni boshqarish, shartnomalarni tartibga solish va ijro mexanizmlarini kuchaytirish ushbu jarayonni samarali amalga oshirish uchun muhim ahamiyatga ega.

5. **Malakali kadrlarni tayyorlash va rivojlantirish** muammoli kreditlarni boshqarishda muvaffaqiyatning asosiy omillaridan biridir. Bank xodimlarining zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi jarayonning samaradorligini oshiradi va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifatini yaxshilaydi.

Umuman olganda, muammoli kreditlarni boshqarish bo'yicha chora-tadbirlarning kompleks amalga oshirilishi nafaqat banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi, balki mamlakat iqtisodiyoti rivojiga ham sezilarli hissa qo'shadi. Bank tizimining bu yo'nalishdagi islohotlari strategik maqsadlarni amalga oshirishda mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

Manbalar ro'yxati

1. Akramova, N. N. (2023). "Bugungi kunda banklarning muammoli kreditlar bilan ishlash usullari". Internet manba - econferenceseries.com
2. Rakhimjon, M. (2023). "Ijorat banklarida muammoli kreditlarning vujudga kelish sabablari va o'ziga xos xususiyatlari". Internet manba - www.researchgate.net
3. **Raxmanov, I. (2024).** "Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish amaliyotini takomillashtirish yo'llari". Internet manba-yashiliqtisodiyottaraqqiyot.uz
4. Qodiraliyev, A. A. (2024). "O'zbekiston tijorat banklarining foydasi va rentabelligiga ta'sir etuvchi omillar – 'Muammoli kreditlar'". Internet manba - researchbib.com
5. **Norova, N. (2023).** "Tijorat banklarida kreditlash amaliyotini takomillashtirish yo'llari". Internet manba-www.researchgate.net
6. **Akbarov, M. (2022).** "Tijorat banklarida likvidlilik riskini boshqarishni takomillashtirish". Internet manba- cyberleninka.ru
7. Central Bank of Uzbekistan (2024). "Tijorat banklarining muammoli kreditlari (NPL) to'g'risida 2024-yil 1-iyun holatiga ma'lumot". Internet manba - cbu.uz
8. Daryo.uz (2022). "O'zbekiston banklarida muammoli kreditlar keskin ko'paydi". Internet manba - daryo.uz